

Adatok az egyenesszárnyúak (Orthoptera), a fogólábúak (Mantoptera), a csótányok (Blattoptera) és a fülbemászók (Dermaptera) rendjeihez

KRAUSZ KRISZTINA¹, PÁPAI JÁNOS¹ & KINAL FERENC²

¹Garay János Gimnázium, H-7100 Szekszárd, Szent István tér 7-9., Hungary
e-mail: krauszk@freemail.hu, papaij@freemail.hu

²MTA Növényvédelmi Kutatóintézet, Budapest, Herman Ottó út 15., Hungary
e-mail: fkinalf.ferenc@gmail.com

KRAUSZ, K., PÁPAI, J., & KINAL, F.: *Data to the orders of Orthoptera, Mantoptera, Blattoptera and Dermaptera.*

Abstract: In the framework of the Biodiversity Day the Orthoptera fauna at Gyűrűfű (S Hungary) was investigated. 31 Orthoptera species were detected. It is 25 percent of the total species number of Hungary. 3 rare species (*Odontopodisma decipiens*, *Pachyrachis gracilis*, *Leptophyes boscii*) were found which are important from the point of zoogeographical view.

Keywords: Orthoptera fauna, biodiversity, Hungary, Gyűrűfű,

Bevezetés

A biodiverzitás megőrzése nem csak üres szólam, hanem létkérdés a földi élet számára. Az utóbbi ötven évben, amikor - többnyire az emberi tevékenység hatására - hihetetlen mértékben felgyorsult a fajok kihalása, fontos lehet minden olyan rendezvény, mely ráirányítja a közvélemény figyelmét e veszélyre. Védni, megőrizni csak azt tudunk, amit ismerünk.

Bár a hazai Orthoptera rovarok fajszáma nem nagy (124 faj), újabb és újabb faunisztikai adatok tovább segítik az egyes élőhelyek megismerését, információkat gyűjt-hetünk állatföldrajzi szempontból érdekes fajok terjedéséről, védett populációk előfordulásáról.

Az egyenesszárnyú rovarokat ma már két külön csoportba, az Ensifera (Tojócsovesek) és Caelifera (Tojókampósok) rendjébe soroljuk. Fajszámuk megfelelően, de nem kezelhetetlenül nagy (124 faj) (NAGY 2003), a gyepeken jelentős szerepet töltenek be biomassza tekintetében és így a táplálékláncban. Szorosan kötődnek az egyes vegetációs foltokhoz, ezért alkalmasak különböző nyílt növénytársulások jellemzésére (RÁCZ 1998). Faj és egyedszám összetételük változásával nyomon követik az élőhelyen bekövetkezett természetes (pl. szukcesszionális) vagy mesterséges (legeltetés, kaszálás) változásokat, ezért alkalmasak az egyes élőhelyek hosszú távú monitorozó vizsgálatára (BÁLDI és KISBENEDEK 1997). Hazánkban 29 fajuk védett, de természetvédelmi jelentőségük megadásakor, az állatföldrajzilag értékes, ritka, szórványos előfordulású, gyenge mobilizációs képességű fajok jelenlétét is érdemes vizsgálni,

Az egyenesszárnyúakhoz taxonómiaiilag közel álló csótányok rendjének (Blattoptera) 10 faja, a fogólábúak rendjébe (Mantoptera) tartozó egyetlen rovarfajunk, az imádkozó sáska (*Mantis religiosa*), valamint a bőrszárnyúak (Dermaptera) rendjébe tartozó 7 ma-gyarországi fülbemászófaj előfordulását csak az őszi gyűjtés során a harmadik szerző tanulmányozta.

Anyag és módszer

A Gyűrűfű település környékén egységesen kijelölt vizsgálandó terület változatos élőhelyeket biztosított az Orthoptera rovarok számára is. A gyűjtési helyek kiválasztásakor figyelembe vettük e csoport számára legalkalmasabb, elsősorban fátlan, füves vagy erdőszéli területeket. Az alábbi élőhelyeken gyűjtöttünk:

- sásos, nedves rét
- lovastanya - Veronika erdei iskola
- elhagyott temető
- erdőszéle
- száraz domboldal - Pöcök-rét
- legelőszéli út mentén

Vizsgálatainkat a Biodiverzitás Nap keretében két alkalommal 2008. június 23-24. és október 10-12. között végeztük. Az egyenesszárnyú rovarokat fűhálózással, egyeléssel, és hang alapján történő azonosítással gyűjtöttük. Lehetőség szerint a helyszínen, élve határoztunk. Vizsgálataink során felhasználtuk kutatótársaink által egyéb módon gyűjtött (pl. rovarporszívózás a gyepszintről és lombkoronaszintről) példányokat is.

Eredmények és értékelés

A kora nyári és őszi gyűjtés során összesen 31 Orthoptera fajt (13 Tettigonoidea, 3 Grylloidea, 15 Acridoidea) észleltünk (1. táblázat). Az őszi gyűjtéskor 1 fogólábú (Mantoptera), 1 csótány (Blattoptera) faj lárvája (kinevelve laboratóriumban *Ectobius erythrorotus erythrorotus* 1 hím, 2009. II. 7.), és 2 fülbemászó (Dermaptera) faj került elő a vizsgált területekről. A vizsgált rovarcsoportok fajgazdagságát tovább növelhette volna egy nyár közepi gyűjtés a fajok eltérő fenológiai jellemzői miatt. Egy középnyári faj, a *Stenobothrus lineatus* csupán 1 nőstény példányban került elő, bár neki alkalmas élőhely bőven akadt. Mindezek ellenére a hazai fauna 25%-a került elő a vizsgált élőhelyekről, mely a terület kis méretéhez viszonyítva jónak mondható.

A júniusi gyűjtéskor a legnagyobb fajsámot az erdőszéli bozotos gypsában tapasztaltunk, nagy egyedsűrűségben voltak jelen a thamnobiont szöcske fajok: *Leptophyes albivittata*, *L. boscii*, *Barbitistes serricauda*.

Ősszel a leggyakoribb egyenesszárnyúak a vizsgált területeken és annak határában a sáskák közül: *Chorthippus dorsatus*, *C. brunneus*, *C. mollis*, *Omocestus rufipes*, *Pezotettix giornae*, a szöcskék közül: *Pholidoptera griseoptera*, *Ephippigera ephippiger* fajok voltak. Nagyobbrészt későnyári-őszi megjelenésűek.

A központi- és étközöhely, valamint a kutatók többségének a szálláshelye a - Veronika Erdei Iskola, másnéven - Lovastanya számos fajnak nyújtott megfelelő élőhelyet. Az *Odontopodisma decipiens* sáska és *Pachytrachis gracilis* szöcske több példánya került itt elő. Mindkét faj állatföldrajzilag érdekes, helyenként előforduló ritka fajok.

1. táblázat: A vizsgált Orthoptera rovarok fajlistája Gyűrűfűn 2008-ban

	sásos, nedves rét	lovastanya	temető	erdőszéle	száraz domboldal	legelőszéli út mentén
Tettigonioida						
<i>Barbitistes serricauda</i> (Fabricius, 1798)				+		
<i>Leptophyes albovittata</i> (Kollar, 1833)	+		+	+	+	
<i>Leptophyes boscii</i> (Brunner v. W., 1878)	+			+	+	
<i>Phaneroptera falcata</i> (Poda, 1761)				+	+	
<i>Conocephalus discolor</i> (Thunberg, 1815)	+		+			
<i>Tettigonia viridissima</i> (Linnaeus, 1758)		+	+	+		
<i>Decticus verrucivorus</i> (Linnaeus, 1758)				+	+	
<i>Metrioptera bicolor</i> (Philippi, 1830)	+					
<i>Metrioptera roeseli</i> (Hagenbach, 1822)	+		+	+	+	
<i>Pholidoptera griseoptera</i> (De Geer, 1773)		+	+	+		
<i>Pachyrachis gracilis</i> (Brunner von Wattenwyl, 1861)		+				
<i>Platycleis albopunctata</i> (Goeze, 1778) (<i>P. grisea</i>)						+
<i>Ephippiger ephippiger</i> (Fiebiger, 1784)				+		+
Grylloidea						
<i>Acheta domesticus</i> (Linnaeus, 1758)		+				
<i>Gryllus campestris</i> (Linnaeus, 1758)		+	+	+		+
<i>Oecanthus pellucens</i> (Scopoli, 1812)				+	+	
Acridoidea						
<i>Tetrix bipunctata</i> (Linnaeus, 1758)				+	+	
<i>Tetrix tenuicornis</i> Sahlberg, 1893 (<i>T. nutans</i>)					+	+
<i>Odontopodisma decipiens</i> (Ramme, 1951)	+	+	+		+	
<i>Pezotettix giornae</i> (Rossi, 1794)	+	+		+	+	+
<i>Calliptamus italicus</i> (Linnaeus, 1758)					+	+
<i>Oedipoda caeruleascens</i> (Linnaeus, 1758)						+
<i>Chrysochraon dispar</i> (Germar, 1834)	+		+			
<i>Euthystira brachyptera</i> (Ocskay, 1826)	+		+			
<i>Omocestus rufipes</i> (Zetterstedt, 1821)	+	+		+	+	+
<i>Stenobothrus lineatus</i> (Panzer, 1796)				+	+	
<i>Chorthippus dorsatus</i> (Zetterstedt, 1821)	+	+		+	+	+
<i>Chorthippus parallelus</i> (Zetterstedt, 1821)	+		+	+	+	
<i>Chorthippus mollis</i> (Charpentier, 1825)					+	
<i>Chorthippus brunneus</i> (Thunberg, 1815)		+				+
<i>Gomphocerippus rufus</i> (Linnaeus, 1758)		+		+	+	+
fajszám	12	11	10	18	17	11
Mantoptera						
<i>Mantis religiosa</i> Linnaeus, 1758	+				+	+
Blattoptera						
<i>Ectobius erythrorotus erythrorotus</i> (Burr, 1913)					+	
Dermaptera						
<i>Apterygida media</i> (Hagenbach, 1822)	+	+				+
<i>Forficula auricularia</i> (Linnaeus, 1758)		+				

A gyűjtést sok helyen megnehezítette a tüskés bozót, főképpen a szárazabb részeken. Érdekes volt a vizsgált terület északi szárazabb része, a Pöcök-rét fajösszetétele. A *Chorthippus dorsatus*, *Omocestus rufipes*, *Gomphocerippus rufus* nem jellemző az erősen száraz rétekre, nyilván ennek a területnek a kisebb kiterjedése miatt a mikroklímáját a környező nedves rétek, erdők befolyásolták.

Összességében 1 védett Mantoptera fajt, az imádkozó sáskát (*Mantis religiosa*), 3 állatföldrajzilag értékes, ritkább Orthoptera fajt találtunk a területen. Az olajzöld hegyisáska (*Odontopodisma decipiens*) pontomediterrán elterjedésű, száraz szederbozótosokat kedvelő, csökkent mozgékonyágú, diszjunkt előfordulású faj, mely a Mecsekben nagyobb populációban él, de Somogyban, Villányi-hegységben, Szekszárdi-dombságban előfordulása szigetszerű (NAGY, SZÖVÉNYI 2001). A karcsú szöcske (*Pachytrachis gracilis*) és a sárgászöld virágszöcske (*Leptophyes boscii*) röpképtelen vagy gyenge mobilitású egyedei a hegyi, nem xerofil gyepek szórványosan előforduló, a természetvédelem számára értékes fajainak tekinthetők (NAGY 1997).

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani a rendezvény szervezőinek, Kovács Tibornak és kedves házigazdáinknak, Fridrich Ágnesnek és Fridrich Istvánnak a kutatási lehetőségek és a kellemes környezet biztosításáért.

Irodalom

- BÁLDI, A., KISBENEDEK, T. 1997: Orthopteren assemblages as indicators of grassland naturalness in Hungary. - Agriculture, Ecosystem and Environment 66 (2,1): 121-129.
- NAGY B., SZÖVÉNYI G. 2001: Somogy megye egyenesszárnyú rovarai (Orthoptera). - Natura Somogyiensis 1: 107-117.
- NAGY, B. 2003: A revised check-list of Orthoptera-species of Hungary supplemented by Hungarian names of grasshopper species. - Folia entomologica hungarica 64: 85-94.
- RÁCZ, I. 1998: Biogeographical survey of the Orthoptera Fauna in Central Part of the Carpathian Basin (Hungary) - Articulata 13(1): 53-69.
- STEINMAN, H. 1974: Börszárnyúak - Fauna Hungaricae - Dermaptera 10(5): 1-44.
- VIDLIČKA, L., SZIRÁKI, GY. 1997: The native cockroaches (Blattaria) in the Carpathian Basin. - Folia entomologica hungarica 58: 187-220.
- HARZ, K., KALTENBACH, A. 1976: The Orthoptera of Europe 3: 1-434.
- KOČÁREK, P., HOLUŠA, J., VIDLIČKA, L. 2005: Blattaria, Mantodea, Orthoptera & Dermaptera of the Czech and Slovak Republics pp. 1-348.